

СЕКЦІЯ 4. ЗООЛОГІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ ТВАРИН

УДК 594.32:591

СПІВВІДНОШЕННЯ СТАТЕЙ *VIVIPARUS VIVIPARUS* (LINNAEUS, 1758) У ВОДОЙМАХ УКРАЇНИ

Т.В. Андрійчук¹, Л.М. Янович², А.П. Вискушенко³

^{1,2,3}Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

На сучасному етапі популяційних досліджень європейських молюсків роду *Viviparus* зазвичай вважається, що співвідношення статей в їх популяціях близьке 1:1 [1], хоча це становище слід приймати з певними застереженнями. Згідно з даними В. І. Жадіна [2], який провів подібне дослідження на *V. viviparus* в 1920-х роках на Волзі, в різних популяціях співвідношення статей варіювало від незначного переважання самців до суттєвого чисельного домінування самок. Якщо ж узагальнити та проаналізувати його матеріали, виходить, що на 723 досліджених в плані статевого диморфізму особин приходить 349 самок, тобто їх частка становить – 48%. Спеціальні статистичні розрахунки показують, що співвідношення статей в цьому випадку не відхиляються від співвідношення 1:1. Дослідження в Дніпровському каскаді, проведені в кінці 1980-х роках [3], дали підстави автору вважати, що співвідношення статей в популяціях цих молюсків рівне, хоча і в ранньовесняний період звичайними є вибірки *V. viviparus*, в яких відсутні самці. Детальне порівняльне дослідження співвідношення статей у двох видів, проведене в Польщі в басейні Західного Бугу [4], дає підстави для наступних висновків. Співвідношення статей залежить від сезону і в літній період у виду *V. viviparus* воно особливо чітко зрушено у бік переважання самок. В цілому виходить, що для *V. viviparus* частка самок становить 64%, що з урахуванням значного об'єму вибірок є вірогідним відхиленням від рівного співвідношення, а у *V. contectus* на самок припадає 49,5%, що свідчить про рівне співвідношення особин різної статі в польських популяціях цього виду.

В результаті проведеного дослідження в водоймах України були отримані дані про співвідношення статей в 43 вибірках *V. viviparus*, що були взяті в різний час із різних річних басейнів України. При цьому частка самців в цих вибірках, деякі з яких представляли популяцію в часі, варіювала в досить широких межах від 0 до 75%

При цьому середньовибіркова частота самців становила $24,7 \pm 2,7\%$, а отримана у загальній вибірці, яка складалася з 1257 особин, виявилось $24,9 \pm 1,2\%$, тобто було отримано практично теж саме значення. Слід підкреслити, що в ряді випадків в пізньовесняний період частка самців в популяції значно нижча, ніж в осінній період. Так в популяції із р. Уж із околиць м. Коростеня частка самців становила 18%, а в вересні вона вже опинилася на рівні 32%. В р. Случ біля м. Баранівка протягом одного сезону відбулися ще більш радикальні зміни. Якщо в травні в вибірці, що складала 51 особину, самці взагалі не були виявлені, то в вересні і жовтні вони склали 20 і 22 % відповідно. Виходячи з цього, необхідно підкреслити, що більшість досліджених вибірок цього виду бралися в літній період, а тому факт сезонності не міг суттєво відобразитися на отриманій оцінці співвідношення статей. При цьому популяції з нульовим показником у цього виду було небагато – $7,1 \pm 3,9\%$.

Отриманий результат, який доводить різке зміщення співвідношення статей в сторону самок в водних екосистемах України, викликає неабиякий інтерес, оскільки може бути певним сигналом їх неблагополуччя. Справа в тім, що в роботах Жадіна [2] і Левіної [34], які були проведені 90 і 30 років тому вказується, що співвідношення статей в популяціях цього виду близьке до рівного. В роботі ж польської дослідниці Б. Якубик

[4], яке було проведено на початку другого десятиліття ХХІ ст. в акваторіях Польщі, частка самок становила вже 64%, тобто вже на 1 самця приходилося 3 самки, а не 1 до 4 як в Україні.

Література

1. Анистратенко В.В. Класс Панцирные или Хитоны, класс Брюхоногие – Cyclobranchia, Scutibranchia и Pectinibranchia (часть). Фауна Украины /В.В. Анистратенко, О.Ю. Анистратенко//Т.29. Моллюски, вып. 1. Книга 1, 2001.– 240 с.
2. Жадин В. И. Исследования по экологии и изменчивости *Vivipara fasciata* Mull / В.И. Жадин // Монографии Волжской биологической станции. – 1928. – №3. – 88с.
3. Левина О.В. Моллюски семейства Viviparidae водохранилищ Днепроовского каскада / О.В. Левина // Гидробиологический журнал, 1992. – Т. 28, № 1. – С. 60 – 65.
4. Jakubik В. Life strategies of Viviparidae (Gastropoda; Caenogastropoda; Archtaenioglossa) in various aquatic habitats *Viviparus viviparus* (Linnaeus, 1758) and *V. contectus* (Millet, 1813) / В. Jakubik // Fol. Mal. – 2012. – V.20, N3. – P. 145-179.